

Dogmatik Epistemoloji Karşısında Antik Şüphencilik

Nusret Erdi ELMACI*

Makale Geliş / Received: 27.03.2024
Makale Kabul / Accepted: 04.07.2024

Abstract

Antik dönemde Pyrrhon'un savları şüphencilğe sistemli bir teori bünyesi kazandırır. Pyrrhon şüpheli tutumu ahlaki bir kaygıyı barındıran ruh dinginliğiyle ilişkilendirir. Bununla birlikte, elde kalan kısıtlı enformasyona bakarak Pyrrhon'un savlarını hangi argümanlarla desteklediğini söylemek zordur. Bundan dolayı, şüphencilğin temel tezleri Stoacılar ve Akademikiler arasındaki tartışmadan anlaşılabilir. Bu tartışmada şüpheli teorisinin zamanla epistemolojik meselelere yönelen bir karakter kazandığı görülmektedir. Stoacılara göre bilgi deneyimle başlar. Deneyim yoluyla görüşler ediniriz ve bu görüşler yoluyla gerçekliği bilebiliriz. Şüpheliler, görüş ve gerçeklik arasında kurulan bu epistemolojik ilişkinin varsayımdan başka bir şey olmadığını iddia ederler. Böyle varsayımlardan kurulu bir epistemolojiyi dogmatik olarak nitelendiren şüphencilik için Stoacı savlar çelişkilerle doludur. Başlangıçta, bu tür çelişkileri göstererek hakim epistemolojinin problemlerini ortaya seren şüpheli felsefe, nihayetinde her türden epistemolojinin karşı karşıya geleceği güçlü tezler ortaya atmaktadır. Çalışmanın amacı, şüphencilğin söz konusu tezlere nasıl ulaştıkları, görüşlerini hangi argümanlara dayandırdıkları ve şüphencilğe yönelik itirazlar temelinde şüpheli filozofların aralarındaki tartışmaların neler olduğunu incelemektir.

Anahtar Kelimeler: Pyrrhonculuk, Stoa Epistemolojisi, Görünüş, İnanç, Yargıya Askıya Alma.

* Arş. Gör. Dr., Pamukkale Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Felsefe Bölümü, nelmaci@pau.edu.tr, ORCID: 0000-0001-6621-6005.

Künye: ELMACI, Nusret Erdi, (2024). Dogmatik Epistemoloji Karşısında Antik Şüphencilik, *Dört Öge*, 25, 83-99. <http://dergipark.gov.tr/dortoge>.

Ancient Scepticism versus Dogmatic Epistemology

Öz

In ancient times, scepticism became a systematic theory thanks to Pyrrho's view. Pyrrho associates scepticism with tranquility that includes moral concern. However, due to the limited information available, it is difficult to say which arguments support his claims. Therefore, the basic theses of scepticism can be understood from the debate between the Stoics and the Akademicians. As a result of this debate, sceptical theory gained an epistemological character. According to the Stoics, knowledge begins with experience. We acquire appearances that arise from experience, and these appearances are representations of reality. Sceptics argue that this epistemological relationship between appearance and reality is merely an assumption. According to sceptics, Stoic epistemology is built on dogmatic assumptions and cannot avoid contradictions. Sceptical philosophy, which initially shows the problems of the dominant epistemology by showing such contradictions, eventually puts forward strong theses that all kinds of epistemologies will confront. The aim of the study is to examine how sceptics arrived at the theses in question, what arguments they based their views on, and what the discussions were between sceptical philosophers on the basis of objections to scepticism.

Keywords: Pyrrhonism, Stoic Epistemology, Appearance, Belief, Suspension of Judgment.

Giriş

Antik dönemde şüpheci felsefenin ana kaynağı Pyrrhon'un savlarıdır. Bunun yanı sıra, Platon'un kurduğu okul olan Akademia'nın Platon'un ölümünden sonra Pyrrhon'la paralel bir çizgiye yönelmesiyle birlikte, Arkesilaos ve Karneades önderliğinde şüpheciliğin karakteri belirginleşir. Orta akademi olarak ifade edilen bu dönemde Arkesilaos, Platon'un diyaloglarını yeni bir yorumla okumaktadır (DL 4.28).¹ Bu yoruma göre Platon, diyaloglarında Sokrates karakteri üzerinden her konuda birbiriyle çatışan fikirlerin eşit güçte savunulabileceğini, araştırmalarının nihai bir sonuca ulaşamayacağını ve neyin doğru olduğu hakkında çıkmazın (*aporia*) kaçınılmaz olduğunu göstermektedir. Bir konunun araştırılmasında karşılaşılan çıkmazlar şüpheci tavrın meşruluğunu desteklemektedir. Arkesilaos ve Karneades, bu türden güçlükleri özellikle Stoacı yaklaşıma yaptıkları itirazlarla ortaya koyar. Dönemin hâkim epistemolojisi konumundaki Stoacı görüşlerin sıkı bir eleştirisinin sonucunda da şüpheciliğin temel savları netleşir.

Aslında dünya hakkındaki bilgimizin sınırlarından bahsedilmesi bahsi geçen şüpheci filozoflardan daha eskiye dayanır. Anaksagoras, Demokritos, Herakleitos gibi önceki dönemlerde yaşayan filozoflar da duyuların ya da zihnin

¹ Referans kısaltmaları uluslararası kullanıma uygun olarak belirtilen eserlere referans vermektedir: (DL) Diogenes Laertios, *Lives of the Philosophers*; (Acad.) Cicero, *Academica*; (M) Sextus Empiricus, *Adversus Mathematicos (Against the Logicians)*; (PH) Sextus Empiricus, *Outlines of Pyrrhonism*.

gerçekliği kavramak için iyi birer araç olup olmayacağı hususunda kuşkuludur (Acad. I.44-45). Paralel bir kuşkuya sahip olan sofistler de algıların göreceli olduğu tezini ileri sürmelerinden dolayı kesin türde bir bilgi anlayışını reddetmektedirler. Buna karşın, şüpheciliğin asıl kaynağı Pyrrhon'un görüşleridir. Pyrrhon, insanların yargılarının ve kabullerinin bir uzlaşım veya alışkanlıktan başka bir şey olmadığını, bu nedenle belirsizliği benimseyen ve yargıdan kaçınan bir tutumun yaşam biçimi olması gerektiğini ileri sürmektedir (DL 9.62). Böylece, şüpheciliğin genel kabulü haline gelen yargıyı askıya alma veya yargıdan kaçınma şeklinde ifade edilebilen *epokhe* ve bu sayede ulaşılabilecek olan ruh dinginliği (*ataraksi*) hedefini açıkça ortaya koyan ilk kişi Pyrrhon'dur (Dumont, 2007, s. 114).

Pyrrhon'un hayatı ve görüşleri hakkında yukarıdaki savları dışında enformasyona sahip değiliz (Çelik, 2010, s. 105). Diğer yandan Akademia'nın önde gelen şüphecileri Arkesilaos ve Karneades'in Stoacı epistemolojiyi dogmatik olarak niteleyerek *epokhe* tutumunun kaçınılmaz olduğunu destekleyen görüşleri şüpheciliğin ana hatlarının oluşmasını sağlamaktadır. Sokrates'in yaptığı gibi hakikat konusunda cehaleti kabul etmek, yani sürekli bir araştırma içerisinde olup kesin yargılardan kaçınmak, şüpheci tutumun genel bir betimlemesidir. Elbette, şüphecilik bu noktada dogmatik olma tehdidiyle yüz yüze gelir. Çünkü "hiçbir şey bilinemez" gibi bir tez ileri sürülürse, tezin kendisi bir bilgi iddiası taşıyacağından, şüphecilik kendi kendisini baltalamış olur. O halde, en başta Pyrrhon'un bu ya da buna benzer bir sav ileri sürdüğünü söylemek pek de makul görünmemektedir (Gerson, 2009, s. 114). Benzer şekilde Arcesilaos'un ya da dönemin bir başka şüphecisinin hiçbir şeyin bilinemeyeceğini iddia ettiğini söylemek de bu problem dolayısıyla güçtür (Thorsrud, 2010, s. 59). Öyleyse, şüpheciler hiçbir şeyin kesin olmadığını dahi kesin bir şekilde savunulamayacağını öne süren düşünürlerdir. Şüpheci tavır olan yargıdan kaçınma ile hedeflenen konum bundan daha fazlası değildir.

Pyrrhon'un öğrencisi olan Timon, üç tezle Pyrrhon'un şüpheci felsefesini özetler (Çelik, 2010, s. 106): Nesnelere gerçek yapısı kavranamaz (*akatalepsia*); Nesnelere hakkında yargıdan kaçınmalıyız (*epokhe*); Bu tutum sayesinde ruhsal bir sarsılmazlık kazanılır (*ataraxia*). Bunlardan ilk ikisi hem Akademia şüphecileri hem de daha sonra bu okulu bile eleştirecek olan Aenesidemos ve Sextus Empiricus'un Pyrrhonizmde ortak kabuller olarak görülebilir. Ancak, üçüncüsü daha çok Pyrrhon'un kendisi için güçlü bir vurguya sahiptir. Aenesidemos gibi sonraki Pyrrhoncularda da ahlaki kaygının azaldığı görülmektedir (Çelik, 2010, s. 125). Eldeki kaynakların az olmasını gözden kaçırmayarak diğer şüpheci filozoflar bakımından üçüncü tezin hedeflediği ahlaki içeriğin zayıf olduğunu söyleyebiliriz. Bunun muhtemel nedeni Pyrrhon'un ahlaki bir kaygıyla ruhsal aydınlanmaya odaklandığı yerde, sonraki şüphecilerin epistemolojik bir tartışmayla ilgileniyor

olmasıdır. Basit bir ifadeyle problemin odağı şudur: Gerçekliği bildiğimizi iddia edebilir miyiz?

Şüpheci teori gerçekliğe ilişkin bilgi iddiasında bulunamayacağımızı göstermeyi amaçlayan savların bütünüdür. Aşağıda, bu savları geliştiren şüpheciliğin düşünsel seyirindeki karakter değişimlerini daha iyi analiz edebilmek amacıyla öncelikle Stoa epistemolojisinin temel fikirleri açıklanmaktadır. Çünkü şüpheci görüş, Stoa epistemolojisine yönelik eleştirilerden yola çıkarak bilgi iddiasının çıkarılmalarını ortaya koyar. Bununla birlikte, problemlerin gösterilmesi aslında şüpheci yaklaşımın haklılığı için bir araç işlevine sahiptir. Şüphecinin asıl hedefi bilgi iddiasına sahip olan ve şüphecilerin dogmatik olarak nitelediği her türden bilgi teorileridir. Sextus Empiricus'a gelindiğinde ise herhangi bir epistemolojinin her zaman *epokhe* tutumuna götüren yollara kapı açtığını savunan sistemli bir yaklaşım şekillenmektedir. Çalışma boyunca bu yaklaşımı şekillendiren argümanlar üzerinde durularak halen bir epistemoloji kuramı için problem niteliğinde olan şüpheci savlar üzerinde durulmaktadır. Son kısımda da şüphecilere yönelik itirazlar bağlamında şüpheci filozofların aralarındaki farklılıklar ve tartışmalar incelenmektedir.

1. Stoacıların Bilgi Görüşü

Stoacı epistemolojiye göre insan dünyaya boş bir zihinle gelir. Dünya duyular yoluyla algılanır ve başlangıçta boş bir sayfaya benzeyen zihin duyulardan gelenlerin bıraktığı izlerle kaplanmaya başlar. Tek tek objeler algılandıkça bunların bıraktığı izler netleşir ve zihinde görünüşler (*phantasiai*) olarak yer bulur. Bu görünüşler balmumuna basılmış bir şekil gibi yerleşir ve objelerinin bir temsili olarak işlev görmeye başlarlar. Görünüşler temsil ettikleri şeyler hakkında geliştirilebilecek inançların (*doxa*) bir adaydır. Ancak, başlangıçta görünüşe yönelik öznenin tutumu eğilimsel (kendiliğinden, zayıf ve bilinçsiz) diyebileceğimiz bir inanma durumudur. Buna göre, bilgi ve inançların kaynağı duyuusal veriler yoluyla kazanılan deneyimler olmakla birlikte, deneyimlerle edinilen görünüşlerin epistemik statü kazanması zihinsel işlem gerektirir.

Stoacılık için duyu algıları dışarıdan kaynaklı etkilerin bileşimidir. Bu bileşimlerin bir inanç durumuna gelmesi için bilinçli bir rıza gerekir. Yani kişi bu görünüşlere onay vermelidir. (Acad. I.40-41) Bu noktada, görünüşlerin edinilmesinin ardından eğilimsel olarak zihnin bu izlenimlere onay vermesi ile irade gerektiren bilinçli bir işlem anlamında onay vermek arasında ayırım yapan Stoa epistemolojisi, görünüşlerin önermesel içeriğine yönelik güçlü bir tasdik halini gerekli görür. Güçlü bir tasdik anlamında önermesel içeriğin doğruluğuna yönelik verilecek onay ise inanç aşamasını oluşturur (Annas, 1990, s. 186). Buna rağmen, Stoacılar da onay

ve inanç ile bilgi arasında kopmaz bir bağlantı bulunmamaktadır. Bilgi için görüşlere yönelik bilinçli bir onayın gerekliliğini ileri süren Stoacı düşünceye göre yalnızca onay vermiş olmak görünüşü bilgi statüsüne yaklaştırmaz. Dahası, yalnızca onay vermekle meydana çıkan inanç durumları bilgi için bir gerek koşul değildir. O halde bilgi, inanılan önermeler kümesinin bir parçası olarak görülmez. Çünkü inançlar yanlış veya belirsiz olan görüşlere verilen bir onayın sonucu da olabilir. Bundan dolayı bir onayın uygunluğu öncelikle görünüşün doğru olmasına bağlıdır. Yanlış temsiller veya kaynağı itibarıyla problemlili olan ve yeterince kalıcılık kazanma gücü olmayan görüşlere verilen onaylar epistemik anlamda hatadır (Annas, 1990, s. 186-187). İnançın bilgiyle ilişkili olması için objesini tam olarak yansıtabilen ve zihin tarafından kavranabilen (*kataleptike*) görüşlere onay verilmelidir.

Görünüşün kataleptik olması onayı hak etmesini sağlayan nedensel bir süreçken, kataleptik görünüşün onayı hak ediyor olduğunu kavramak farklı bir işlem veya aşama olarak göze çarpar. Yani, Stoacılar için onaydan başka bilgi için gerekli olan bir başka aşama kavrayıştır. Basitçe, görünüşün kavranması onun onaya uygun olduğunun anlaşılmasıdır ve anlayışın objesi olabilen görünüş yanılmaz özelliكتedir (Kenny, 2018, s. 198). Buna göre, eğer bir izlenim yerinden edilemeyecek şekilde kavranmışsa bilimsel bilgidir, değilse cehalettir (Acad. I.41). Bilgi sahibi kişi sadece kataleptik görüşleri kabul eder; dahası, verdiği onayın doğru olduğunu da bilir. Çünkü onay verilen inançlar ve evrensel gerçeklik birbirini desteklemektedir (Thorsurd, 2010, s. 63). Stoa epistemolojisi için görünüşün objesini tam olarak yansıttığı, bir tür anlama yetisinin tam olarak bu nedenle onay verdiği türde görüşlerin kavranması, yanılıyor olma ihtimalimizi saf dışı bırakan bir aşamadır. Yine de bu aşama bile halen bilgi için yeterli görülmez. Bilgi aşaması, gerçekliği sistemin içerisindeki tüm bağlantılarıyla görebilen bilge kişinin ulaşabileceği bir noktadır (Annas, 1990, s. 187).

Bu teori aynı zamanda Stoacıların metafizik düşüncelerinden de destek alır. Bir bal mumunun basılmış mührün tüm özelliklerini yansıtabilmesi gibi, algılar da nesnelere zihne benzer bir şekilde yansıtır. Dikkatli olunduğu sürece bu konuda yanlışlığa düşmek ihtimal dahilinde değildir. Çünkü Tanrı, evreni aklın yasalarıyla yönetir. Bir bakıma Tanrı, doğa ya da akıl Stoacılar için eş anlamlıdır (Levy, 2016, s. 43). Bu akli yasalar (yani *logos*) her insanda, her varlıkta, kısacası evrendeki her şeye işlemiş durumdadır. İnsanın akıldan aldığı bu pay ya da parça evrensel işleyişi kavramamıza olanak tanır (Pojman, 2001, s. 27-28; Dumont, 2007, s. 110). Başka bir deyişle, insan kendi rasyonel parçası aracılığıyla evrensel rasyonalite ile uygun bir bağlantı kurarak şeyleri kavrar. İnsan doğanın düzenini kavradığında bilgi sahibi olabilir. Bilgi, kavrayış düzeyine çıkabilen bilgilerde bulunur, aşağı düzeyde olanlar ise görüşlerden öteye geçemez. Aslında, görünüşü bilgiye dönüştüren bir aşama

olan kavrayış veya anlama yetisi her kişide bulunur; ama her kişi idrak ederek onay vermez (M 7.150-153). Bilgi için karşı tezlerle çürütülemeyecek bir kavrayışın sonucu verilmiş onay gereklidir (Kenny, 2018, s. 197). Çünkü yalnızca bize apaçık olan görüşlerin onaylanması bu görüşlerin doğruluğunun garantisidir.

2. Stoacılara İtirazlar

Stoacı epistemolojinin ana hatları özetle şu şekildedir: Bir görüş gerçeklikten kaynaklanıyorsa ve yeterince tekrar edilerek tam bir temsil işlevine sahip olacak şekilde zihne basılmışsa kataleptiktir. Kataleptik görüşlere verilen onay kavrayıştan kaynaklanıyorsa kişinin görüşler hakkında yanılması mümkün değildir. Stoacıların bu teorisi iki varsayımla desteklenir. Birincisi, her şey Tanrısal aklın bir sonucudur ve bu akıldan bir anlamda pay almış zihin hakikati kavrayabilir. İkincisi, görüşlere yönelik yargılarımız gerçekliğe yönelik yargılardır. Şüpheliğin Stoacılara yönelik teorik saldırıları aslında bu iki varsayımda buldukları problemlerden dayanak almaktadır. Şöyle ki, Tanrı veya Tanrısal akıl, kişi bundan payını almış olsa bile, görüşler konusunda aldanmamıza engel değildir ve dahası, görüşlerin gerçekliğin temsili olduğu varsayımı temelsizdir.

Stoacılık evrenin rasyonalitesini Tanrı'nın varlığıyla özdeşleştiren bir metafizik yoluyla bilinebilir bir gerçekliği kurmaya çalışmaktadır. Şüphelinin burada gördüğü problem metafizik gerçeklikle ilgili değil (yani gerçekliğin olmadığını iddia etmek değil), bundan çıkarılan epistemolojik sonuçtur. Buna göre, Stoacı varsayım doğru olsaydı bile, bu durum bizim hatalı görüşler edinmemize engel olmazdı. Tüm görüşler mutlak şekilde doğru değildir; bunlara ilişkin yanılabilirliğimiz açıktır. Ama evrende Tanrısal işleyişin dışında bir şey olmadığından, gerçeklikten gelen görüşler gibi gerçeklikten gelmeyen, rüya ve hayal türü deneyimler de Tanrısal işleyişin bir ürünü olmalıdır. Üstelik gerçeklikten gelmeyen görüşler yanlıştır. Eğer Tanrı yanlı olan izlenimler yaratabiliyorsa, gerçeğe çok yakın izlenimler de yaratabilir. Doğanın Tanrısal düzenini kavramamız görüşler konusunda yanılmamızı engellemez (Acad. II.45). Şüphelilik bu argümanla Tanrısal akıldan bir parça almış olmanın apaçık algılar edinmemizi garanti etmeyeceğini, hatta apaçık algılamanın Tanrısal işleyişle bir bağlantısı olmadığını gösterir. Çünkü Tanrısal düzenden edinilen görüşler yanlı olabilmektedir. Öyleyse, Stoacı metafizik varsayım yanılmaz bir kavrayışı garanti edemez.

Şüpheliler zihnin doğası nedeniyle de görüşlerin doğruluğu veya yanlışlığının karar verilmez bir statüde olduğunu iddia ederler. Elde edilen belirli bir görüşün gerçekliği yansıttığını farz etsek bile, bu görüşe verilecek onay halen

uygun bir epistemik tutum olmayacaktır. Rüya görürken edinilen veya akıl sağlığı problemlili olanların hayallerinden gelen görünüşler ile kişinin gerçeklikten gelen görünüşleri ayırt edilebilir (*aparallaktos*) değildir. Zihin bu ayrımı yapamıyorsa, edindiği görünüşlerin doğru olup olmadığına hüküm veremez (Acad. II.48). Stoacı Zenon, bu itiraza karşılık yalnızca görünüş düzeyinden bahsedildiğinde söz konusu ayırt edilemezliği onaylamakla birlikte, olandan (gerçeklikten) gelmeyen bir şeyin zaten kavranamayacağını iddia eder (Acad. II.77). Yani her görünüş onaya layık değildir. Yalnızca kateleptik görünüşler onayı hak eder ve bu onayın bir kavrayışla bağı olması gerekir.

Peki bir izlenimin onaya layık olup olmadığını nasıl bileceğiz? Arkesilaus şu noktaya dikkat çekerek bunun bilinmeyeceğini savunur: Bir kişinin onayı, hiçbir zaman görünüşün kendisine değil, görünüşle ilgili bir önermeye verilir (Gerson, 2009, s. 116-117). Rüyadan edinilen görünüşler de bir bakıma olandan kaynaklanır, tam olarak olduğuna uygun bir şekilde zihne basılabilir ve gerçeklikteki görünüşler kadar canlı ve ikna edici olabilir (Thorsrud, 2010, s. 64). Kişi uykuda veya uyanık, sarhoş ya da ayık olsun izlenimler eşit bir temelde onaylanır (Acad. II.88). O halde, gerçekliği yansıtmasa bile, doğru olan bir görünüş ile olmayan bir görünüş tamamen aynı şekilde zihne basılabilir. Dolayısıyla, görünüşler hakkında dile getirilebilecek önermeler (yani kişinin görünüşle ilgili inançları) kaynağına bakmaksızın aynı olabilir. Onay her zaman görünüşün içeriğiyle ilgilidir; içeriği dile getiren önermeler onay verip vermemeye dair bir kritere sahip değildir.

Eğer birisi Quintus'u gördüğüne inanırken aslında onun ikizi olan Publius'a bakıyorsa, birbirinden ayırt edilemeyecek ama birisinin doğru diğerinin yanlış olacağı bir görünüşe onay veriyordur. Öyleyse, "gördüğüm kişi Quintus'tur" önermesinin doğruluğuna onay vermenin kişinin görünüşü nasıl edindiğiyle bir ilgisi yoktur. Çünkü görünüş düzeyinde kişi için onay verip vermemeyi belirleyecek ya da kavrayacak bir ayırım bulunmamaktadır. Görünüşlerin gerçekliği yansıtıp yansıtmadığı konusunda bir ölçüt olmadığına göre hiçbir görünüş Stoacı anlamda kavranabilir değildir (Acad. II.84-87). Şüpheciliğin bu itirazı, bir görünüşün nedensel tarihi bakımından karşı olgusal olasılıkları saf dışı edebilecek içerikten yoksun olduğunu vurgular (Thorsrud, 2010, s. 65). Bu nedenle, Stoacıların iddia ettiği gibi yanılmaz onayların objesi olabilecek türden görünüşler bulunamaz.

Stoacılar kavrayış ve bilgi için oldukça ideal koşulların varlığını gerekli görmektedir. Buna karşın, şüpheci itiraza göre bahsi geçen şekilde ideal koşullar sağlansa bile yargılarımız halen yanlış olabilir. Öznenin kendisinden ayırt edilemeyecek bir ikizi varsa, ikiz kardeşi ile kendisini karıştırabiliriz. Yalnızca bu senaryonun varsayılması bile kavrayışın yanılmazlığı tezini baltalamaktadır (Kenny, 2018,

s.201). Şüphecilerin bu argümanına karşı Stoacılar hiçbir şeyin birbirinin aynısı olamayacağını ileri sürmektedir (Pojman, 2001, s. 28). Stoacı'lara göre tüm varlıklar prensipte ayırt edilebilir (Acad. II.85-86; M 1. 252). Özne akli ve duyuşsal yünden uygun, eğitimli bir göze sahip ise, zanaatkarın alanındaki ustalığı gibi izlenime sahip olunan nesnenin tüm özelliklerini fark edebilecektir (Thorsrud, 2010, s. 65-66). Böylece, şüpheci itiraza karşın Stoacılar, bilgi için hem özneye hem de inancı oluşturan sürece yeni bir koşul eklemiş olur. Thorsrud'un yorumuyla (2010, s. 66) epistemolojik bakımdan bunu bir içsel bir de dışsal koşul önerisi olarak değerlendirebiliriz. Yani hem öznenin mental durumu hem de öznenin bağımsız olarak görünüşü meydana getiren süreçler bazı koşulları yerine getirmelidir. Ancak, böyle bir yaklaşım da problemi çözmez (Thorsrud, 2010, s. 66). Çünkü öyle görünüşler olabilir ki, aslında öznenin bağımsız olarak görünüşü meydana getiren süreçler farklıdır; ama yine de öznenin bu farkı algılaması mümkün değildir. Başka bir deyişle, özneye dışsal olan koşullar Stoacıların idealize ettiği koşullara uygun olsa bile halen öznenin kendi zihinsel durumunun bunu kavrayabileceğine dair garantör bir koşul yoktur. Diğer yünden de özne Stoacı içsel koşulları sağlayabilirken, görünüşü oluşturan dışsal süreçler halen kusurlu olabilir.

Şüphecilere göre Stoacıların cevabında bir başka problem daha bulunmaktadır. Eğer bilgi için bir tür uzmanlık gerekiyorsa, bilgiye yönelik bu yaklaşım aslında olumsuz bir kriteri kabul etmek anlamına gelir. Çünkü uzmanlık kriteri hiçbir şeyin birebir aynı olmayacağı tezini savunmak için öne sürülmektedir ve aynı yüzükle basılmış yüzlerce balmumu örneğinin bile aynı olmayacağını kabul etmek, bir şeyi bilmek için en ince ayrıntıları dahi yakalayabilecek düzeyde bir gözü şart koşar (Acad. II.85-86). Bu düzeyde bir uzmanlığın mümkün olup olmaması bir yana, varsayımsal olarak bunu kabul etmek bilgi sahibi öznelere sayısını makul görünmeyen bir noktaya düşürmek demektir. Bu durumda, stoacılar neredeyse kimsenin bilgi sahibi olmadığını teslim etmek zorundadır.

Bilgi gerçekliği yakalamakla ilgiliyse ve zihnimizin bilgi objeleri yalnızca görünüşlerse, gerçeklik ve temsil arasında bir boşluk olduğu kabul edilmelidir. Stoacı teori görünüşlerin gerçekliğin temsili olduğunu varsayarak bu boşluğu ortadan kaldırmayı dener. Fakat, şüphecilik bunun mümkün olmadığını iddia etmektedir. Burada şüphecilik, görünüşlere sahip olduğumuza itiraz etmez; görünüşlerin epistemolojik bir kaynak olduğu iddiasına karşı çıkar (Gerson, 2009, s. 128). Zihin yalnızca görünüşlerle dolu ve bu görünüşlerin doğru veya yanlış olduğunu belirleyecek bir ölçüt yoksa, gerçekliği yakalayabildiğimiz varsayımının da bir gerekçesi yoktur. Dolayısıyla, şüphecilerin itirazı gerçeklik ve temsil (görünüş) arasında kurulan dogmatik inancı baltalamaktadır.

3. Şüpheci Tutuma Çıkan Yollar

Şüpheci yaklaşımın tezleri bir yandan dogmatik olarak nitelendirdikleri Stoa epistemolojisini baltalamayı hedeflerken diğer yandan her türden dogmatik epistemoloji girişiminin neden başarısız olacağını ve şüpheci tutumun kaçınılmaz olduğunu göstermeye odaklanır. Stoacılara eleştirileri bakımından şüphecilere göre görüşlerin mahiyeti konusunda hüküm verecek bir kritere sahip değiliz. Bir görüşün kavrayışsal olup olmadığını ayırt edecek gerekçelerimiz olmadığına göre, hiçbir görüşün doğru veya yanlış olduğuna karar veremeyiz (Kenney, 2018, s. 201). Karneades'in vurguladığı üzere ne duyu algısı ne de akıl bir şeyin gerçekten öyle olduğunu gösteremez. O halde, Stoacıların yalnızca doğru görüşlerin kavranabileceği iddiası asılsızdır (M 7. 159-165). Elbette bu sonuç, şüphecilerin görüşleri reddettiği şeklinde anlaşılmalıdır. Zaten böyle bir tavır şüpheciler için dogmatiklerin hatasına düşmek olurdu.

Şüphecilere göre dünyayı algılarken pasif bir pozisyona sahibiz ve dünya varsayımımızın tek malzemesi görüşlerdir. Ancak, görüşlere sahip olmamız dünyayı bilebileceğimizi göstermez. Bal yediğimizde tatlı algısını edinebilir ve balın tatlı bir yiyecek olduğuna inanmaya eğilim içinde olabiliriz. Şüpheci açısından bu eğilim olağandır ve bu noktada bir problem yoktur. Eğer biz söz konusu tatlı algısından dolayı "bal tatlıdır" gibi bir yargıda bulunursak, artık tatlılık algısı hakkında değil, balın kendisi hakkında konuşmaya başlarız. "Bal tatlıdır" yargısı balın özüne dair bir şey bildiğimizi onaylamaktır. Oysa bizim algımız balın özüne dair bir delil değildir. Algılar yalnızca bizim duyularımızın içeriğimizi yansıtabilir (Pojman, 2001, s. 29). Bununla ilgili Arkesilaus şu hususa dikkat çekmektedir: Bir görüşe verilen onay, görüşle değil akılla (logos) ilgilidir. Bir kişinin görüşe onay vermesinin nedeni sadece görüş olamayacağına göre, görüşten başka nedenlere dayanmalıdır. Aksi halde onayın nedeni keyfidir ve keyfi nedenler hem p hem de ~p için eşit güce benimsenebilir (Gerson, 2009, s. 115-116). İnançlarımızın arkasındaki zemin her zaman kaygandır. Çünkü bizim belirli bir objeden edindiğimiz görüş, belirli bir an için sahip olduğumuz duyuşsal veriyi ifade eder ve bizim başka koşullarda aynı objeden edindiğimiz duyuşsal veri değişkenlik gösterebilir.

Görüş ve gerçeklik arasında epistemolojik bir ilişkinin kurulamayacağını savunan şüpheciler için görüşlere yönelik onayların iyi gerekçeleri veya bir konu hakkında tartışan tarafların gösterebileceği hiçbir tartışmasız delil yoktur. Aşağıda, şüphecilerin kaçınılmaz bir durum olarak ileri sürdükleri bu sonucun nasıl mümkün olduğunu göstermeyi hedefleyen yollar sıralanmaktadır:

- 1) Hayvanlar arası farklılıklar (PH 1.40): Hayvanların duyuşsal alıcılığı farklıdır. Hayvanların dünyayı algılama şekilleri değişebilmektedir.

İnsanların da bir başka tür olarak kendi organizmasından kaynaklanan duyuşsal alıcılığı vardır. Bu bakımdan düşünöldüğünde, bir nesnenin alıcılar üzerindeki etkileri farklı olabilir.

- 2) İnsanlar arası farklılıklar (PH 1.79): İnsanlar aynı objeyle temas halinde olsa bile edinilen görünüş farklı olabilmektedir. Aynı şey farklı insanları farklı bir şekilde etkileyebilir.
- 3) Duyuların farklılığı (PH 1.91): Bir nesne her bir duyumuzu farklı şekilde etkileyebilir. Dahası, hiçbir duyuyu etkileyemeyecek nitelikler de mümkün olabilir. Bilgi konusunda sınırlarımız nesnenin doğasını tam olarak elde edemeyeceğimiz sonucunu doğurur.
- 4) Zıt koşullar (PH 1.100): Aynı nesnenin karşısında olsak bile, bizim içinde bulunduğumuz koşulların değişmesine bağılı olarak nesneden farklı görünüşler edinebiliriz. Aynı nesneden edinilen farklı görünüşlerden hangisini onaylayacağımız konusunda bir kriter yoktur.
- 5) Konum veya mesafe farklılığı (PH 1.118): Bir cismin görünümünü bizim bulunduğumuz konuma ya da mesafeye göre farklılaşabilmektedir.
- 6) Karışımların farklılığı (PH 1.124): Bir görünüş, belirli bir nesnenin tüm diğer nesnelere bağımsız olduğu koşullarda edinilmez. Nesnelere görünüşleri diğer nesnelere bir arada edinilir. Bir nesnenin görünüşünün alındığı sırada bu nesneyle bir arada olan diğer nesnelere değıştikçe görünüş de değışebilmektedir.
- 7) Nicelik ve bileşim farklılığı: Nicelikler ve bileşimler farklılaştıkça gözlemci üzerindeki etkileri değışir (PH 1.129).
- 8) Görelilik (PH 1.135): Özne bakımından nesne, nesneyi gözlemeleme bakımından da özne her zaman görelili bir pozisyona sahiptir.
- 9) Değer varsayımı (PH 1.141): Bazı nesnelere daha nadir, bazıları daha sık görülür. Daha nadir görünenler daha değerli varsayılır.
- 10) Çatışan yaşamlar (PH 1.145): Gelenekler, yasalar, inançlar vb. farklıdır ve bunlar arasında çözülemez çatışmalar vardır.²

Sextus'un ifade ettiğı üzere (PH 1.163) "...nesnelere üzerine bu türden anormallikler fazlasıyla gösterilebildiğinden, var olanların doğası gereğı nasıl olduğunu değil, yalnızca belirli bir inanca, yasaya ya da geleneğe göre nasıl göründüğünü söyleyebiliriz." Nesnelere doğası hakkında onay tehirini gerekli kılan bu

2 Buradaki sıralama Sextus Empiricus'u takip etmektedir. Diogenes Laertios (DL 9. 79-87) on yolu farklı bir sıralama ile sunmaktadır. Bu fark teorik bir öneme sahip değildir. Ancak, on yolun içerik bakımından farklı şekillerde kümelendirilmesi mümkündür. Buna yönelik detaylı bir analiz için bkz. (Woodruff, 2010, s. 216).

yollar yargıları askıya almanın on yolu olarak bilinmektedir. İlk beş yol algılayanla ilgilidir. Algılayanın türü, konumu ya da içinde bulunduğu koşullardan kaynaklı farklılıklar görünümlere yönelik yargıların sabitliğini imkânsız kılmaktadır. Altıncı ve yedinci yol nesnelere pozisyonlarının farklı algılara sebep olmasından kaynaklanır. Sekizinci yol bir bakıma önceki yolların doğal sonucunu ifade etmektedir. Dokuzuncu ve onuncu yol ise değer yargılarının da iyi bir temelle ilişkilendirilemeyeceğini dile getirmektedir. Bu on yol daha çok duyu ve duygu durumlarını hedefler görünmektedir. Diğer yandan, Agrippa'ya ithaf edilen (Çelik, 2010, s. 128) aşağıdaki beş yol hem on yolun doğrudan sonucu hem de bilginin doğasına dair hangi kaynağa yönelirse yönelsin herhangi bir bilgi teorisinin karşılaşacağı zorlukları gösterir (PH 1.165-169):

- 1) Anlaşmazlık: Gündelik konularda veya felsefi meselelerde anlaşmazlığa düşülmesi olağandır. Her yargı ve bu yargının karşıtı için eşit güçte savunma yapmak mümkündür. Bundan dolayı ihtilaf durumlarında bir karar verilemez.
- 2) Gerileme (regress): Bir konuda temellendirme yapıldığında, temellendiren unsurların da neden bir temel olduğunun gerekçelendirilmesi gerekir. Bu gereksinim hiçbir noktada durmaz.
- 3) Görelilik: Görenin ve görülenin koşullarına göre algılar değişebilir. Bunlardan herhangi birinin gerçekliği yansıttığına karar verilemez.
- 4) Hipotez (önden varsaymak): Gerileme sorunuyla karşılaşıldığında, bundan kurtulmak için bazı varsayımlar dogmatik bir şekilde kabul edilebilir. Fakat, bu varsayımların kabul edilmesi varsayımların mahiyetine dair bir kanıt sunmaz.
- 5) Karşılıklılık (döngüsellik): Sorgulanan bir şeyi yine sorgulanan şeye başvurarak açıklamaya çalışmak herhangi bir temellendirme değildir.³

Sextus Empiricus beş yolun bilgi teorileri için sarsıcı rolünü, özetle ifade edersek, şu şekilde açıklamaktadır (PH 1. 170-177): İster bir düşünce nesnesi ister bir algı nesnesi olsun kaçınılmaz şekilde görelilik sorunuyla karşılaşır. Algılar ve fikirler kişiden kişiye değişebilir, bu nedenle ihtilaf durumları her zaman yüzleştiğimiz sonuçlardır. Buna rağmen, bilginin nesnesinin ne olduğu hakkında tartışan taraflar varsayalım. Bir taraf düşüncenin nesnelere doğru kabul ederken diğer taraf algının nesnelere kabul eder. Peki bu tartışma nasıl sonuçlanabilir? Böyle bir ihtilaf durumunun çözülememesi olduğu beş yolun ilkinde dile getirilmektedir. Diyelim ki algı nesnelere doğru olduğu fikrini kabul ettik. Bir algı nesnesinin

3 Beş yol hakkında daha ayrıntılı bir analiz için bkz. (Barnes, 1990, s. 205).

ikna edici olduğunu söyleyebilmek için başka bir nedene ihtiyacımız vardır. Bu neden yine bir algı nesnesi ise, aynı soru tekrar gündeme gelir. Böylece gerileme sorunuyla karşılaşırız. Eğer bir düşünce nesnesine başvurarak algı nesnesini temellendirmeye kalkarsak, zaten tartışılan şey bir gerekçe olarak sunulur ve karşılıklılık meselesi ortaya çıkar. Döngüsellik probleminde kurtulabilmek için temellendirmeye ihtiyaç duymayan temeller ortaya atılırsa, hipotez yolunda dile gelen dogmatik kabullerden yardım alınmış olur.

Şüphencilik için hem on yol hem de beş yol şüpheci sonucun neden kaçınılmaz olduğunu gösteren patikalardır. Bu patikaların sonu ise her zaman yargının askıya alınması veya onaydan kaçınma anlamına gelen *epokhe* tutumudur. Stoa örneğinde olduğu gibi, şüphencilerin deyiimiyle dogmatik cüret, söz konusu yollar aracılığıyla çürütülür (Barnes, 1990, s. 204). İlk on yolun çoğunlukla deneyimin verileriyle ilgili olması muhtemelen Stoacı epistemolojinin görünüşler üzerinden geliştirdikleri yaklaşımı baltalamayı hedeflediğindedir. Sextus Empiricus, argümanlarında on yoldan ziyade sıklıkla beş yolu kullanır (Woodruff, 2010, s. 224). Bunun nedeni savlarını genel olarak bilgi teorilerine yöneltmesidir. Sonuç olarak, kesinlik iddiasında bulunan epistemolojiler kaçınılmaz bir şekilde kişiyi *epokhe* tutumuna ulaştıracaklardır (Levy, 2016, s. 33). Buna göre, *epokhe* tamamen rasyonel düşüncenin bir ürünüdür. Aristotelesçi kıyas bile bu tutumun rasyonelitesinden kaçınmaz. Çünkü dedüktif uslamalar ya döngüsel ya da gerileme sorunuyla yüzleşmek zorunda kalır (Pojman, 2001, s. 30):

Tüm insanlar ölümlüdür.

Sokrates bir insandır.

O halde Sokrates ölümlüdür.

Bilinen en yaygın bu kıyas dahi şüpheci itirazın kapsamına girer. Çünkü birinci öncülü doğrulayabilmek için bireysel her kişinin ölümlü olduğunu bilmemiz gerekir. Ama kanıtlandığı ileri sürülen şey Sokrates'in ölümlü olduğudur. Her bireysel kişinin ölümlü olduğunu varsaymak zaten bir kişi olan Sokrates'in baştan ölümlü olduğunu kabul etmek anlamına geleceğinden bu kıyas döngüselidir.

Bu noktada belirtilmelidir ki, şüphencilerin *epokhe* tutumuyla makul olanı göstermeye çalışmaları aslında bunu bir son olarak gördüklerinden değildir. Aksine, şüpheci tutum ruhsal dinginlik (*ataraxia*) için bir araçtır. Yani, ruhları dogmatik cüretkarlığın getirdiği kirlerden arındırmayı amaçlayan bilinçli bir agnostisizm söz konusudur (Pojman, 2001, s. 30). Woodruff'un vurguladığı gibi (2010, s. 209) Pyrrhoncu savlar bir hijyen meselesiyle ilgilidir. Kuşkucu tavır sayesinde eylem ve inançlar konusunda kirlenmekten kaçınılmaktadır. Ancak, bu arınma-

nın genel olarak ahlaki bir reçete olduğunu söylemek her şüpheci için mümkün olmayabilir. Şüphecilerin kendi aralarında da bazı farklılıklar vardır ve aşağıda bu hususlar incelenmektedir.

4. Şüphecilere Yönelik İtirazlar ve Şüphecilerin Arasındaki Farklar

Şüphecilere yönelik itirazlar özellikle iki konuyu gündeme getirir. Birincisi, şüpheci tutumun da nihayetinde dogmatik olmaktan kaçamayacağıdır. Buna göre, hiçbir şeyin bilinmeyeceğini iddia etmek kesin bir hükme varmaktır. En azından bunu bildiğimizi kabul etmek bile *epokhe* tutumunu genel bir ilke olmaktan çıkarır. İkincisi, şüphencilik gündeğelik hayatla ilgili karar ve eylemlerde nasıl bir pozisyon- da olduğumuzun izahını verip veremeyeceğiyle ilgilidir. Yaşamın içinde sürekli bir karar ve bunları bilinçli veya bilinçsiz bir şekilde eyleme dökme halindeyiz. Yaşamı sürdürmek için bunun aksi düşünülemez. Öyleyse, yargıları sürekli askıya almayı öneren şüpheci pozisyonla bir yaşam sürdürmek mümkün değildir.

İlk itirazdan başlanırsa, şüpheci filozoflar da dogmatik epistemolojilere yönelik savlarının doğurgularının yeterince farkındadır. Şüpheciler bu savlara dayanarak görüşleri Stoacı anlamda kavramanın veya bilgi statüsüne erişecek inançlar oluşturmanın mümkün olmadığını gösterdiklerini iddia ederler; fakat, bunu göstererek bilginin kesin şekilde mümkün olmadığı tezini savunmuş olmazlar. Arkesilaos veya Karneades'in bilginin mümkün olmadığını dogmatik bir kesinlik ölçüsünde savdukları söylenemez (Levy, 2016, s. 25). Sextus Empiricus'a göre (PH 1. 13-15), dogmatik yapıdaki bilgi teorileri soruşturma esnasında bir takım muğlak objelerin gerçekliğine ulaşıldığını varsaymaktadır. Şüphencilik ise "daha ötesi yok" veya "bir karara varamıyorum" gibi ifadelerle durumu izah ettiğinde bir şeye inanıyor değildir. Şüphencilik görüşleri ve bu görüşleri doğru varsaymaya eğilimli olmamıza da itiraz etmez; ama bunların bir varsayım olduğu ve inancın nesnesi olmaması gerektiğini ileri sürer. Burada denilebilir ki, şüpheci sonucun kaçınılmaz olduğunu öne sürmek de dogmatik türde bir tutum değildir? Şüpheciler *epokhe* tutumunu doğrudan destekleyen argümanlar sunmadıkları için böyle bir itirazla da baş edebilmektedir. *Epokhe*, kaçınılmaz bir sonuçtur; çünkü epistemoloji kuramları her zaman yukarıdaki yollardan ilerlemektedir ve bu yollar doğası gereği çıkmaza götürmektedir. Şüpheci tutum söz konusu patikalara alternatif bir patika önermekten ziyade, patikaların varış yerini açıklamaktadır.

İkinci itiraz konusunda şüpheci filozofların arasında farklılıklar olduğu gibi, kendi aralarında ve bununla ilgili yapılan sonraki değerlendirmelerde de bir tartışma bulunmaktadır. Hem Akademikler hem de Pyrrhoncu şüpheciler için önermelere mutlak ölçüde inanılması dogmatik tavrından başka bir şey değildir. Buna karşın, yaygın bir yoruma göre Akademia şüphecileri özellikle yaşam rehberliği için bazı öner-

melerin yüksek bir olasılığa sahip olduğunu ve eylemi bunların yönlendirmesinin makuliyetini kabul eder. Yeni Pyrrhoncular ise olasılık fikri yerine “sanki” doğruymuş gibi, yani bir onay veya bağlılık olmadan yaşamın devam ettirilmesinin şüpheci teori bakımından problem teşkil etmeyeceğini savunur (Pojman, 2001, s. 31). Dahası, bu bakımdan da Akademia şüphecilerini aynı kümeye dahil edemeyebiliriz: Arkesilaus ve Karneades kavrayışsal bir izlenimin olamayacağı ve iddia edilen türde bilgi statüsünün kazanılamayacağını kabul etmekle birlikte, Arkesilaus için bilge kişi hiçbir şeye onay vermemelidir; ama Karneades kişinin sanılara (zayıf anlamda inançlara) onay verebileceğini düşünmektedir (Kenny, 2018, s. 202; Akad. II.148).

Şüpheciliğin karşı karşıya kaldığı eylemsizlik (*apraxia*) itirazına karşı Karneades, Sextus Empiricus’un hiç memnun olmadığı bir görüş ortaya atar: Gerçeklik konusunda bilgi sahibi olduğumuzu söyleyemiyor olsak bile bazı görüşlerin ikna edici olduğunu kabul edebiliriz (M. 7. 166). Karneades’in dereceli bir tür onay gibi düşündüğünü söyleyebileceğimiz ikna edicilik, bazı kriterleri sağlaması koşuluyla görünüşün doğruluğuna dair itimada izin verir (M. 7. 173). Bir görünüş tek seferlik olmayıp, ısrarlı bir tekrarlamayla geliyor ve beraberinde başka görünüşlerle birlikteliği geri çevrilemeyen bir ikna düzeyinde ortaya çıkıyorsa, bu görünüşlere güvenimiz artacaktır (M. 7. 177). Böylece, Karneades ikna temelinde bir doğruluk kriteri önermiş olur: Görünürde doğru, tartışmasız, kapsamlı bir şekilde test edilmiş görünüşler belirli bir eylemi gerçekleştirmek için yönlendirici role sahip olabilir (Gerson, 2009, s. 122).

Arkesilaus’un Sokrates’in diyalektik yöntemini çıkmazların kaçınılmazlığını vurgulama aracı olarak yorumlamasını izleyen Karneades karşıt fikirlerin nasıl eşit güçte savunulabileceğini Roma elçiliği sırasında bir gün belirli bir adalet anlayışını başarıyla savunup ertesi gün bu anlayışı devirmesiyle göstermiştir. Şüpheciliğin önemli savlarından birisini kullanan Karneades’in bu yönetime dayanarak hiçbir fikrin savunulamayacağını ve bundan dolayı gerçekliğin asla kavranamayacağını ileri sürdüğü görüşü özellikle Sextus’un yorumlarıyla yaygındır. Sorun şu ki, Karneadesin aldığı pozisyon, onaylamanın da reddetmenin de dogmatik bir tavır olduğunu benimseyen Pyrrhonculuğun savıyla örtüşmez. Karneades’in bu pozisyona düşüp düşmediği konusu tartışmalıdır. Bir görüş Karneades’in Arkesilaus’un yönetimini sadece genişlettiğini ve epokhe tutumuna sadık olduğunu iddia ederken, bazılarının göre Karneades epokhe’yi sınırlayarak yanılabilir inançlara müsaade etmektedir (Thorsrud, 2010, s. 70-71). Karneades’in bir tür olasılıkçılığı temsil ettiği düşüncesi elimizdeki kaynaklar bakımından da yer yer çelişkili yorumlara kapı açabilmektedir (Allen, 1994, s. 85). Buna rağmen, Aenesidemus’un Akademia mensuplarını şüphecilikten uzaklaşmakla itham etmesi Karneades’e atfedilen yu- karıdaki fikirleri destekleyici bir tanıklık sunmaktadır.

Aenesidemus şüpheci tavrı dogmatizme yaklaştırdıkları gerekçesiyle Akademia'nın filozoflarına karşı çıkmaktadır (Çelik, 2010, s. 125). Aenesidemus'un itirazına göre, ikna olmaya dair öne sürülen koşul yalnızca doğruya yönelik değil, ayrıca yanlış olan görüşlere de bir koşul sunarak onay vermeye kapı açmaktadır. Bir şeyin hem kavranamaz olduğunu söyleyip hem de *doxa* düzeyinde olsa bile doğruluğu ve yanlışlığına ilişkin kriter ileri sürmek çelişkilidir. Halbuki şüphecinin yaşamını devam ettirmesi için bir kritere veya zayıf düzeyde olsa bile onay vermeye gereksinimi yoktur (Gerson, 2009, s. 125). Paralel olarak Sextus için de Akademia çizgisi dogmatizme kaymaktadır. Sextus aralarındaki farkı şu şekilde açıklar: "Dolayısıyla, Carneades ve Clitomachus, bazı şeylerin güçlü bir eğilim ve güçlü bir istekle gelmeleri anlamında makul olduğunu söylerken, biz bağıllık olmaksızın bir eğilimi kastediyoruz ve onlardan bu bakımdan farklıyız." (PH 1. 230)

Bağıllık olmaksızın eğilim duymak, eylemsizlik suçlamasına karşı Pyrrhonculuğun savunulması hususunda Sextus Empiricus'un ön plana çıkardığı fikirdir. Ama bunun sonucu olan epistemik konumdan ne anlaşılması gerektiği tartışmalıdır. Sextus'un eserleri nedeniyle Pyrrhonizmin *epokhe*'nin kapsamına yalnızca teorik inançları mı yoksa gündelik veya sağ duyuşsal inançları da mı dahil ettiği konusu pek de açık değildir. Sextus bazen ilkinin bazen de ikinciyi benimsiyor gibidir. Bu da Pyrrhonizmin radikal veya ılımlı bir şüphencilik olup olmadığının yorumlanmasında zorluk çıkarmaktadır. Özellikle eylemsizlik suçlamasına karşı Pyrrhoncu şüphencilüğün pozisyonunu anlamak için bu husus önemlidir. İlimli bir şüpheci yalnızca teorik konularda *epokhe* tutumunu benimseyerek söz konusu itirazdan daha kolay kaçınabilirken, radikal şüphencilik bakımından probleminden kaçınmak güçtür (Machuca, 2011, s. 249).

Yorumlamanın zor olduğu belirsiz noktaları bir kenara bırakırsak, genel olarak şüphecilerin eylemsizlik suçlamasını kabul etmediği açıktır. Şüphecilerin bu konudaki savunması inanç kavramından farklı şeylerin anlaşılabilirliği düşüncesine dayanır. Stoacıların kullandığı şekliyle inanç, görüşün içeriğine yönelik bir onay anlamındadır. Buna karşın, şüphecilere göre inanmak veya inanmamak gibi bir pozisyon olmaksızın da görüşlere eğilim gösterilebilir. Böyle bir eğilimin davranışları yönlendirmesi özellikle Pyrrhoncular için teoriyle çatışma halinde olmaz. Pyrrhoncu şüphencilüğün merkezinde inancın herhangi bir formu yoktur (Vogt, 2012, s. 652). Bunu anlamak için birisinin kendisini bir düşünceyle bulması ile gerçekler hakkında düşünmesini ayırt etmeliyiz (Vogt, 2012, s. 650). Birincisinde edilgen bir zihnin görüşler nedeniyle bazı düşünceleri bilince getirmesi ifade edilirken, ikincisinde dünya hakkındaki yargıların görüşlerle temellendirilmesi söz konusudur. Şüphencilüğün görüşleri reddetmemesi yalnızca pratik bir anlama sahiptir; yani görüşler epistemik bir rehber olarak düşünülmemelidir (Vogt, 2012, s. 663).

Kişinin yapması gereken epistemik bağlantıları varsaymamak, dogmatik bulanıklıktan kaçınmaktır. Kişi bunu yaptığı sürece görünüşlere eğilim göstermesi problem teşkil etmeyecektir. Şüpheli tutum gereği gerçekliğe dair yargılarını ertelen özne dinginlikle karşılar. Yani dinginlik bir arayış bulma eyleminin sonucu değildir. İnançsız (*adoxastos*) yaşayan birisinin arayış içinde olmadığından geldiği noktadır. Buraya ulaşıldığında doğruluk ve yanlışlık gibi endişeler ortadan kalkar (Burnyeat, 2012, s. 209) Pyrrhonculuğu yeniden canlandıran Sextus'a göre şüpheliğin nihai hedefi inançtan arınmaktır (Vogt, 2012, s. 651; PH 1.25). Bu şekilde Sextus'un, Pyrrhon'un ahlaki arınma ile özdeşleştiği şüpheliği tekrar rayına oturtmak istediği düşünülebilir. Diğer yandan, Arkesilaus'un *epoché*'yi sükunetle ilişkilendirdiği konusunda bir gösterge yoktur. Zaten öyle olsaydı, daha fazla araştırmayı teşvik eden Sokratik *aporia* üzerinde bu kadar durmazdı (Thorsrud, 2010, s. 62). Problem şu ki, her konuda *aporia* kaçınılmaz ise Arkesilaus'un eylemsizlik itirazına nasıl bir cevap verebildiği hususu belirsizdir. Karneades'in olasılığa dayalı bir tür onaya izin veriyor görünmesi eylemsizlik itirazını karşılayabiliyor olmasına rağmen, şüphelilerin temel savlarıyla uyumsuzluğu gündeme gelebilmektedir. Diğer yandan, Yeni Pyrrhoncu şüpheliler inanç olmaksızın da yaşamın sürdürülebileceğini, eylemlerin epistemik olmayan kriterlerle yönetilebileceğini ve bunun şüpheli tutumla çalışmayacağını savunmaktadır.

Sonuç

Yaygın olarak şüphelilik bilginin veya ahlaki ilkelerin olmadığını ileri süren radikal bir teori gibi düşünülmektedir. Aslında şüphelilik, karşısında olduğu yaklaşımlara alternatif bir teori geliştirmez. Bu felsefeyi benimseyen filozoflar da teori geliştirmenin kendilerini baltalamak olacağına farkındadır. Bundan dolayı, özellikle antik şüpheliler savlarını mevcut epistemolojileri sarsacak argümanlarla desteklerler. Özellikle Stoa epistemolojisi onların hedef tahtasıdır. Stoacıların görünüş ve gerçeklik arasında epistemik bağlantı kurmasını eleştiren şüphelilere göre yalnızca görünüşler vardır; ötesi yoktur. Eğer varsa, bunu bilemeyiz. Bu türden dogmatik varsayımlara karşı çıkan şüpheli filozoflar, bilginin kaynağı bakımından deneyim objesi veya zihinsel obje ayrımı yapmaksızın gerçekliği bilmenin bir yolunun olamayacağını göstermeye çalışmaktadır. On yol ve beş yol üzerinden şüpheliler bilgiye sahip olabileceğimize cüret eden teorilerin kaçınılmaz olarak ihtilafli sonuçlara ulaşacağını iddia etmektedir. Denenebilecek her yol problemlidir. Her konuda çıkmaz kaçınılmaz olduğuna göre, geriye kalan tek makul seçenek yargıları askıya almaktır. O halde, şüphelilik benimsenecek bir teori sunuyor değildir. Şüpheli tutum zorunlu bir sonuçtur ve bu sonucu kabullenmek zihnin içine düşeceği gereksiz çatışmalardan kurtulmayı sağlar.

Kaynakça

- Allen, J. (1994). Academic Probabilism and Stoic Epistemology. *The Classical Quarterly*, 44 (1), 85-113.
- Annas, J. (1990). Stoic Epistemology. S. Everson (Ed.). *Epistemology: Companions to Ancient Thought (vol. 1)* içinde, (194-203). New York: Cambridge University Press.
- Barnes, J. (1990). Some Ways of scepticism. S. Everson (Ed.). *Epistemology: Companions to Ancient Thought (vol. 1)* içinde, (204-224). New York: Cambridge University Press.
- Burnyeat, M. F. (2012). *Explorations in Ancient and Modern Philosophy (Volume I)*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Çelik, S. (2010). *Bilgi Felsefesi: İlkçağ'dan Yeniçağ'a*. İstanbul: Doruk Yayıncılık.
- Cicero, M. T. (2006). *On Academic Scepticism*. Trans. Charles Brittain. Indianapolis: Hackett Publishing Company.
- Dumont, J. P. (2007). *Antik Felsefe*. Çev. İsmail Yerguz. Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.
- Empiricus, S. (2005) *Against the Logicians*. R. Bett (Ed. and Trans.). New York: Cambridge University Press.
- Empiricus, S. (2007) *Outlines of Scepticism*. J. Annas and J. Barnes (Ed. and Trans.). New York: Cambridge University Press.
- Gerson, L. P. (2009). *Ancient Epistemology*. New York: Cambridge University Press.
- Kenny, A. (2018). *Batı Felsefesinin Yeni Tarihi I. Cilt: Antik Felsefe*. Çev. Serdar Uslu. İstanbul: Küre Yayınları.
- Laertios, D. (2010). Ünlü Filozofların Yaşamları ve Öğretileri. Çev. Candan Şentuna. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Levy, C. (2016). *Kuşkuçuluk*. Çev. Işık Ergünden. Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.
- Machuca, D. E. (2011). Ancient Skepticism: Pyrrhonism. *Philosophy Compass*, 6(4), 246-258.
- Pojman, L. P. (2001). *What Can We Know?: An Introduction to the Theory of Knowledge*. Belmont, CA: Wadsworth Thomson Learning.
- Thorsrud, H. (2010). Arcesilaus and Carneades. R. Bett (Ed.). *The Cambridge Companion to Ancient Scepticism* içinde, (58-80). New York: Cambridge University Press.
- Vogt, K. M. (2012). Appearances and Assent: Sceptical Belief Reconsidered. *The Classical Quarterly*, 62(2), 648-663.
- Woodruff, P. (2010). The Pyrrhonian Modes. R. Bett (Ed.). *The Cambridge Companion to Ancient Scepticism* içinde, (208-231). New York: Cambridge University Press.